

3/4-80

MAGNÄS och MYGEL är aktuella i dagens Thors-spalt, som inte uttömmar förrådet av insända frågor — flera får stå över till kommande torsdagar, påpekar professorn. Vilket inte hindrar att ni är välkomna med nya brev, som kan adresseras till Hbl:s redaktion.

"Vilket är det rätta uttalet av ortnamnet Magnäs i Snappertuna?"

Anteckningar i ortnamnsamlingar visar att det lokala uttalet är "mangnäs", alltså samma uttal som frågeställaren meddelar. En vanlig princip i fråga om uttalet av ortnamn är, att det lokala uttalet bör anses förebildligt. Det bör i varje fall kunna gälla för bynamn, som i allmänhet bara är kända i den närmaste omgivningen.

Skrivningen med -gg- är gammal. Den äldsta skrivningen är Magganess 1427, och på 1500-talet skrivs namnet flera gånger Maggenäs o. likn. Före n har g-ljudet övergått till ng, liksom t.ex. i ordet vagn. Det vore frestande att i förleden se personnamnet Magga, kortform till Margareta, men den äldsta skrivformen stämmer inte med den tolkningen.

En annan frågeställare vill "gärna veta ursprunget till de antagligen ganska nya orden mygel och mygla samt deras precisa betydelse".

Orden mygel och mygla blev vanliga på 1960-talet, men är — enligt en intressant artikel i boken "Svenska modeord" (utgiven av Hbl 1970) — faktiskt något äldre. Mygel är egentligen en norrländsk dialektform av mögel.

Mygla innebär att "fuska, intrigera", oftast väl att intrigera och ställa sig in hos dem som har makt. Den skicklige myglaren förstår konsten att intrigera utan att egentligen bryta mot lagens bud, t.ex. genom att "släta makthavande personer medhärs". Mygel hör till välfärdssamhällets favoritsysselsättningar.

En tredje frågande har observerat: "Man ser ofta bestämningen -manna- (ättamanna, tiomanna osv.) skriven som om den vore ett adjektiv, t.ex. "den ättamanna

kommittén beslöt att...". Men är den inte ett attribut som bör sammanskrivas med huvudordet: "ättamannakommittén beslöt"?

Det är helt riktigt, att -manna-, som ingår i sammansättningar, bör sammanskrivas med sitt efterföljande huvudord: **femmannagrupp**, **ättamannautskott**. Formen **manna** är ursprungligen fornsvensk genitiv pluralis av **man**, men förekommer som sagt i det nutida språket endast i sammansättningar med ett följande huvudord, oftast föregången av ett räkneord, men inte alltid: vi har **mannaminne** och växtnamnet **mannablod**.

En läsare i Sverige har i våra tidningar noterat några ord och uttryck, som jag gärna passar på tillfället att säga något om. Det första är "frågan lades på bordet".

Lägga på bordet kan givetvis användas i egentlig betydelse (lägga en duk på bordet), men också bildligt som i "lägga korten på bordet" (dvs "öppet visa sin avsikt"). Däremot är **lägga frågan på bordet** främmande för vanligt högspråk: där heter det **bordlägga frågan**. Uttrycket "lägga frågan på bordet" är säkerligen bildat efter mönster av det finska **panna asia pöydälle**.

Carl-Eric Thors

10/4-80

Som känt kan prepositionerna vara rätt knepiga i svenskan och det är inte alltid lätt att veta när man t.ex. bör använda i och på. Ska det heta "i bygdegården" eller "på bygdegården"? Prof. Thors förordar det senare. Har ni några språkproblem kan ni rådfråga professorn via Hbl. Sänd brevet till Hufvudstadsbladet Torsdag med Thors, Mannerheimvägen 18, 00100 Helsingfors 10.

Bruket av prepositioner, såsom i och på, kan ofta ställa en inför problem. I dag gäller en fråga, vilkendera prepositionen som skall användas vid namnet på en ungdomsgård, som vi här skall kalla **Bygdeborgen**: "mötet hölls på Bygdeborgen" eller "hölls i Bygdeborgen".

Min språkkänsla säger utan tvekan: på B., på samma sätt som jag säger "på ungdomslokalen", "på Bygdegården" osv. Prepositionen på är vanlig vid ord som anger lokal för offentlig verksamhet av olika slag: på teatern, på hotell(et), på sjukhus m.fl. (men: i kyrkan).

Ett besvärligt fall av annat slag är bruket av på eller av vid ordet **fotografi**. Som bekant har det traditionellt hetat **fotografi av någon** (i betydelsen "föreställande någon") men det har numera blivit vanligt att säga: **fotografi på någon**. Problemet diskuterades nyligen i spalten, och jag sade att **fotografi av** givetvis fortfarande är riktigt, men att man också måste acceptera **fotografi på**. Eftersom åtskilliga ännu störs av uttrycket **fotografi på någon**, kan det vara klokast att skriva **fotografi av X** i en tryckt text; på kan vara bra att ta till, om också fotografen skall nämnas: **fotografi på herr A.** av **fotograf B.**

Från prepositionerna skall jag göra en avstickare till ortnamnets i mitt tycke alltid fångslande värld. Det gäller finlandssvenska namn som **Maren**, **Maran** och liknande.

Mar och biformen **mara** (korta a-ljud) är vanliga i finlandssvenska dialekter. Den ursprungliga betydelsen är "havsvik", särskilt "grund havsvik", men landhöjningen har gjort att betydelsen, särskilt i ortnamn, ofta är "sankmark", "kärr". Ordet mar har säkert funnits i fornsvenskan, trots att det i högsvenskan nu bara finns i sammansättningar som **mareld** och **marviol**. (Det är inte ovanligt att gamla ord lever kvar bara i sammansättningar: andra exempel är gum "man" i **brudgum** och **dymmel** "träkläpp" i **dymmelvecka**.)

Mar är ett ord med släktingar i många indoeuropeiska språk, t.ex. tyskans **Meer** "hav" och latinets **mare** "hav" (med åtskilliga ättlingar i franskan och andra romanska språk). Från baltiska språk (dvs lettiska och litauiska) har finskans **meri** inlånats.

Från Åland har det kommit många frågor. I dag har jag bara utrymme för två. "Varifrån kommer det lustiga ordet **hetvägg**?", frågas det.

Hetvägg "fastlagssemla" är ett plattyskt ord **heetweggen**, egentligen ett uttryck **hete weggen** "varma bullar". **Weggen** betyder ursprungligen "viggar, kilar", men har i svenskan helt felaktigt kombinerats med ordet **vägg**.

En annan ålänning känner undran inför uttrycket "den italienska regeringen **satt på lösa boliner**".

Det låter inte bra. **Boliner** är egentligen ett ord "boglino" (i lågtysk form), och mot den bakgrunden förstår man det vanliga (och korrekta) uttrycket "något går för lösa boliner": det "går vind för våg". Men man sitter inte på bolinerna!

Carl-Eric Thors